

Reilu kauppa ry:n kommentit TEMin sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen oppaaseen

Kiitokset kommentointimahdollisuudesta. Valmisteilla olevan oppaan aiempi versio (vuodelta 2013) on ollut erittäin hyödyllinen Reilun kaupan työssä vastuullisten hankintojen edistämiseksi, ja olemme hyvin tyytyväisiä, että TEM päivittää oppaan uuden hankintalain mukaiseksi.

Päivitetystä oppaasta tulee arvokas työkalu päivittäiseen työhömmе, sillä olemme parhaillaan keräämässä yhteen kehitys- ja muiden kansalaisjärjestöjen koalitiota sosiaalisesti vastuullisten kehitysmaahankintojen lisäämiseksi.

- ”Mitä hyötyä on sosiaalisesti vastuullisista hankinnoista?” -kappale on tarpeellinen ja myönteisten puolien painottaminen on tärkeää. Silti kappaleen lopussa olisi hyvä muistuttaa julkisen sektorin ihmisoikeusvelvoitteista ja kertoa muutamalla virkkeellä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden sisällöstä, mikä uupuu nykyluonnoksesta, vaikka periaatteisiin viitataan esipuheessa. Esimerkiksi näin:

Julkisella sektorilla on myös velvollisuus varmistaa, että liiketoiminnassa kunnioitetaan ihmisoikeuksia yhä vahvemmin ja monipuolisemmin. Tätä vastuuta ovat selventäneet vuonna 2011 hyväksytyt YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet. Niiden mukaan valtioilla on velvollisuus suojella ihmisiä yritysten ja muiden tekemiltä ihmisoikeusloukkauksilta, yrityksillä on velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia, ja ihmisoikeusloukkausten uhreille avoimia valitusmekanismeja ja korjaavia toimenpiteitä on parannettava. Käytännössä yritysten odotetaan tekevän jatkuvaa, järjestelmällistä ihmisoikeusvaikutusten ja -riskien arviointia, jotta ne pystyvät välttämään ihmisoikeusloukkauksia ja puuttumaan haitallisiin ihmisoikeusvaikutuksiin koko toimitusketjussaan. Julkisen sektorin velvollisuuksien täyttämiseksi on tärkeää, että hankinnoissa pyritään välttämään kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia koko tuotantoketjussa.

- On erittäin hyvä, että opas kannustaa hankkijat tekemään riskianalyysia. Ehdottaisimme tekstiin vain muutamaa pientä muutosta.
  - o Koska edellä on lähinnä esitelty kestävien hankintojen mahdollisia myönteisiä sivuvaikutuksia, siirtymä kielteisiin riskeihin on ensilukemalla hämmäntävä. Siirtymää ja vaikutusten keskinäistä suhdetta voisi selventää lisäämällä kappaleen alkuun näin: ”Sosiaalisesti kestävät hankinnat voivat edistää myönteisiä vaikutuksia (kuten nuorten työllistyminen) ja ehkäistä kielteisiä vaikutuksia (kuten ihmisoikeusrikkomuksia). Koska julkisen sektorin tulee vähintäänkin välttää vakavia kielteisiä vaikutuksia, sosiaalisten näkökohtien... [nykyteksti]”
  - o Koska kyse on kaikkien hankinnan kohteina olevien tavaroiden ja palveluiden riskien kartoittamisesta, on varmaa, että riskejä löytyy, joten korvaisimme toisen ja

toiseksi viimeisen testikappaleen ensimmäiset sanat (Jos ja Mikäli) sanalla Kun. Olisi vahingollista välittää mielikuvaa, että riskejä löytyy harvoin ja vähän.

- Koska ihmiset yleisesti aliarvioivat sitä, miten monet raaka-aineet tuotetaan ja tuotteet valmistetaan kehitysmaissa, lisäisimme ”tiedossa olevat aiemmat ongelmat” kohdan toiseen virkkeeseen selvennyksen ”missä tuotantoketjut ulottuvat kehitysmaihin asti.”
- Lyhentäisimme kohtaa ”toimitusketju”, jotta pääviesti nousee selkeämmin esiin. Teksti voisi kuulua näin: *Toimitusketju: millainen se on? Kuinka monen maan kautta se menee ja mitä nämä maat ovat? Onko todennäköistä, että siihen kuuluu useita alihankkijoita? Missä toimitusketjun osassa on vakavin riski, että työntekijöiden tai tuotantoalueen väestön oikeuksia rikotaan? Riskianalyyssissa tulee pyrkiä huomioimaan koko toimitusketju.* Pohdiskelu tiedonsaannin hankaluudesta ja alihankintaketjujen hyvistä ja huonoista puolista kannattaa joko poistaa tai siirtää leipätekstiin listan perään, koska samat hankaluudet koskevat työn perusedellytysten ja työturvallisuuden kartoittamista.
- Kokemuksemme mukaan yksi oppaan merkittävistä vahvuuksista on hankinnan eri vaiheiden käsittely yksitellen. Rakenne on hyvin selkeä ja avaa vastuullisuuden mahdollisuuksia ja haasteita hyvin.
- ”Hankinnan suunnittelu” -kappaleessa muokkaisimme viittausta riskianalyyssiin, jotta ero koko hankintatoimen ja yksittäisen hankinnan riskianalyyssin välillä on käy selväksi. Tekstikappale voisi kuulua esimerkiksi näin: *”Hankinnan suunnitteluvaiheeseen kuuluu myös riskianalyysi, joka selkiyttää mitkä sosiaaliset näkökulmat ovat kyseisessä harkinnassa tärkeimpiä. Tässä voidaan soveltaa samoja kysymyksiä kuin edellä kuvatussa, koko hankintatoimen riskien analyysissa.”* Lisäksi ottaisimme käyttöön lukemista helpottavat alaotsikot (sosiaali- ja terveystyöpalvelut; käyttäjärühmien kuuleminen; toimittajien kuuleminen).
- ”Hankinnan toteuttamista koskevat sopimusehdot” -kappaleen alussa lisäisimme mahdollisten sopimusehtojen listaan ihmisoikeuksien noudattamisen ja veronmaksun. Jotta työllistymiseen liittyvät kriteerit eivät korostu ylitse muiden, muokkaisimme myös toisen tekstikappaleen alkua, esimerkiksi näin: *”Työllistymiseen liittyviä kriteerejä harkittaessa tule varmistaa, että ne soveltuvat kyseiseen hankintaan.”* Lisäksi pehmentäisimme väitettä, että sosiaalisten näkökohtien huomioiminen voidaan [kaikkien hankintojen osalta] toteuttaa tehokkaimmin sopimuksen ehdoissa – esimerkiksi elintarvikehankinnoissa tämä on kyseenalaista.
- Pidämme perusteltuna sitä, että oppaassa kerrotaan selkeästi, miten erilaiset reilun kaupan merkit voidaan huomioida hankinnoissa. Sertifioitujen tuotteiden hankinta on monelle hankintayksikölle sosiaalisen vastuullisuuden vahvistamisen ensiaskeleita, joille he kaipaavat tukea. Kappaleeseen voisi lisätä, että lisätietoa eri reilun kaupan merkeistä saa esimerkiksi kansalaisjärjestö Finnwatchin verkkosivulta (sama viittaus kuin nykyluonnoksen sivulla 27).
- Oppaassa olisi tärkeää mainita tahoja (ainakin Hansel, Kuntaliiton neuvontayksikkö ja

Motiva), joilta hankintayksiköt voivat pyytää lisätietoa.

- Suosittelemme, että TEM laatii tämän oppaan rinnalle ohjeistuksen verovastuullisuuden huomioimiseksi hankinnoissa, yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa. Finnwatchin tekemää selvitystä on mahdollista hyödyntää ohjeistuksessa.¹
- Viimeiseksi muotoilu ehdotus. Kun oppaan tarkoitus on kuvata sosiaalisesti vastuullisten julkisten hankintojen *hyötyjä* (sivu 4), ehdottaisimme pientä editointia oppaan alkupään teksteihin.
- Esipuheessa kannattaisi korostaa tätä: ”Koska julkisyhteisöt käyttävät hankintoihinsa merkittäviä rahasummia useilla aloilla, ne voivat merkittävästi vaikuttaa siihen, mitä ja miten tuotteita ja palveluja tarjotaan”. Nostaisimme sen sekä sitä seuraavat viisi virkettä heti kahden aloitusvirkkeen perään.
- Samoin ”Mikä on tämän oppaan tarkoitus?” kappaleessa nostaisimme ensimmäisen virkkeen perään tämän: ”Julkisyhteisöt edustavat monilla markkinoilla suurta ostovoimaa ja vaikutusvaltaa” sekä sitä seuraavat viisi virkettä. Lisäksi aloittaisimme relevanttien säädösten esittelyn toteamalla, että ”Vuoden 2017 alussa voimaan astunut hankintalaki antaa sosiaalisten näkökohtien huomioimiseen entistä paremmat mahdollisuudet”.
- ”Mitä hyötyä on sosiaalisesti vastuullisista hankinnoista?” kappaleen aloittaisimme toisesta kappaleesta (”Sosiaalisten näkökohtien huomioiminen...”) ja siirtäisimme ensimmäisen kappaleen Oulun kaupunkia koskevan esimerkin perään esimerkiksi tässä muodossa:

Toisin sanoen, niissäkin tapauksissa yksittäisen hankinnan hinta nousee, sosiaalisten näkökulmien huomioon ottaminen saattaa tuoda julkiselle toimijalle säästöä, kun huomioidaan hankittavan tuotteen tai palvelun koko elinkaari sekä sivu- ja kerrannaisvaikutukset. Julkinen toimija voi saada säästöjä hankinnan myönteisten sivu- ja kerrannaisvaikutusten kasvaessa (esim. nuorten työllistyminen) tai kielteisten vaikutusten pienentyessä (esim. ihmisoikeusrikkomukset tuotannossa).

Lisätietoja: Tytti Nahi, Vaikuttamistyön päällikkö, tytti.nahi@reilukauppa.fi, 040 772 4247

---

¹ <https://www.finnwatch.org/images/pdf/HankinnatFinal.pdf>